

DOI 10.31651/2524-2660-2019-4-181-185

ORCID 0000-0003-4573-8220

САВЕЛЬЄВА Тетяна Анатоліївна,

аспірантка, Українська інженерно-педагогічна академія,

e-mail: rosotanya@ukr.net

УДК 37.012.8

ПЛАНУВАННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ НА АДАПТИВНИХ ЗАСАДАХ

Досліджено процес управління на адаптивних засадах у закладах фахової передвищої освіти.

Представлено огляд результатів теоретичного та практично-дослідницького пошуку з вивчення низки питань, пов'язаних зі з'ясуванням значення поняття «конкурентоспроможність закладу освіти».

Встановлено, що планування діяльності коледжу на адаптивних засадах дає можливість підвищити рейтинги популярності освітнього закладу та серед конкурентних закладів фахової передвищої освіти.

Ключові слова: планування роботи закладу освіти; конкурентоспроможність закладу освіти; фактори формування попиту на послугу освіти; ринок освітніх послуг.

Постановка проблеми. Розвиток ринку освітніх послуг України має досить великий вибір освітніх закладів різних форм власності, галузей підготовки, спеціалізацій та різними методиками і вартістю навчання. Сучасний заклад фахової передвищої освіти це складний механізм, що утворює багато мережеві взаємозв'язки як у зовнішньому так і у внутрішньому освітньому середовищі. Абітурієнти обирають майбутню спеціальність і тільки потім обирають заклад освіти для навчання. В результаті заклади освіти, що працюють в сегменті підготовки молодших спеціалістів стають між собою конкурентами в боротьбі за вступників. З іншого боку абітурієнти, які вмотивовані на вступ та обирають навчання за власним бажанням навчаються краще, мають більш якісну підготовку і є більш конкурентоспроможними на ринку праці. Такі фахівці підвищують репутацію та конкурентоспроможність закладу освіти відповідно і рейтинг такого закладу буде вищим на ринку послуг освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання комплексних підходів до

організації планування роботи закладів освіти розглядалися такими вченими, як В. Андрущенко, Т. Десятов, Г. Єльнікова, В. Кремень, В. Маслова, О. Слободянюк, Н. Чепурна та інші. Дослідження діяльності закладів освіти та фактори їхньої конкурентоспроможності на ринку послуг освіти проводили такі науковці, як К. Воробйова, К. Кравченко, Н. Пащенко, І. Романова та інші.

Проте слід зазначити, що питання планування подальшої стратегічної діяльності в закладах фахової передвищої освіти на адаптивних засадах і на підставі дослідження зовнішнього, внутрішнього освітнього середовища та оцінки конкурентоспроможності коледжу поки що залишається невирішеним.

Мета статті. Розглянути та визначити фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища ринку освітніх послуг на діяльність закладу фахової передвищої освіти. Відповідно до мети, завданням стало з'ясувати питання застосування адаптивних засад в процесі планування діяльності закладу освіти. Базою для проведення експериментального дослідження було обрано Харківський державний професійно-педагогічний коледж імені В.І. Вернадського.

Методи та методики дослідження. Вивчення означеного питання проводилося за двома напрямками: теоретичним та практично-дослідницьким. На початковому етапі робота здійснювалась через визначення факторів впливу на роботу коледжів та технікумів, вивчення статистичних та демографічних даних українського освітнього простору вищої та фахової передвищої освіти. Методами дослідження були аналіз, порівняння, спостереження та опитування, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі поняття «конкурентоспроможність закладу освіти» є не однозначним. Н. Пащенко під конкурентоспроможністю закладу освіти передбачає, що це є «...його наявні та потенційні можливості надання відповідного рівня освітніх послуг, що задовольняють потреби суспільства під час підготовки висококваліфікованих спеціалістів, а також потреби в розробленні створенні та реалізації науково-методичної та науково-технічної продукції як сьогодні так і в майбутньому» [1; 2]. І. Романова констатує що, «конкурентоспроможність закладу освіти – це характеристика, що визначає долю релевантного ринку освітніх послуг, яка належить даному закладу і можливість протистояти перерозподілу цього ринку на користь інших суб'єктів» [3]. Вчена К. Кравченко трактує конкурентоспроможність закладу освіти – як «здатність пристосуватися до потреб замовників, постійно розвиваючись у розробленій стратегії та місії, враховуючи тенденції конкретного сегмента освітнього ринку, спираючись на ефективне використання наявних ресурсів та довгострокову співпрацю з партнерами» [4].

Розглянувши трактовку поняття «конкурентоспроможного закладу освіти» можемо підсумувати, що робота коледжу має бути розглянута і досліджена з урахуванням впливу факторів формування попиту на освітню послугу та на засадах адаптивності до навколишнього освітнього середовища.

Для ґрунтового процесу підготовки до створення стратегічного плану коледжу ми провели дослідження освітнього середовища. Ринок освітніх послуг сьогодні представлений великою кількістю вищих закладів освіти різної форми власності. Першим фактором формування попиту на освітню послугу вважаємо *кількість закладів освіти*, які є між собою конкурентами. На 01.01.2019 року кількість ЗВО (заклади вищої освіти) України налічувало 659 установ усіх рівнів акредитації та форм власності, у тому числі 289 ЗВО – III–IV рівнів акредитації, 370 ЗВО – I–II рівнів акредитації, що стали тепер ЗФПО – закладами фахової передвищої освіти [5]. На рисунку 1. бачимо графік, що демонструє поступове зниження кількості коледжів і технікумів від початку незалежності України, а університети мали тенденцію до зростання. Кількість ЗВО III–IV рівнів акредитації зменшилась на 17%, а кількість ЗФПО зменшилась на 61% за той самий період часу. Все одно, ЗФПО дуже складно конкурувати на ринку потреб абітурієнтів з університетами та академіями, що зараз також відчувають дефіцит кількості вступників.

Що стосується регіональних конкурентних позицій по підготовці фахівців, то за даними Державної служби статистики маємо наступну кількість закладів вищої освіти по областях: Харківська – 65, Дніпропетровська – 55, Одеська 40, зокрема лідером є місто Київ з чисельністю 100 ЗВО (Табл. 1).

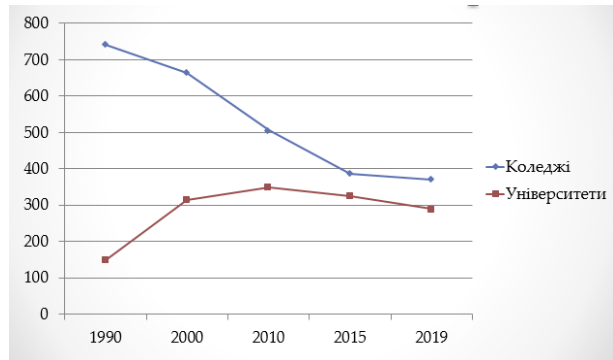

Рис 1. Графік кількості ЗВО в Україні

Таблиця 1.

Статистика закладів вищої освіти в Україні станом на 01.01.2019 рік

Україна	Кількість ЗВО, од	Миколаївська	Кількість ЗВО, од
Вінницька	23	Одеська	40
Волинська	14	Полтавська	18
Дніпропетровська	55	Рівненська	14
Донецька	29	Сумська	14
Житомирська	20	Тернопільська	18
Закарпатська	14	Харківська	65
Запорізька	24	Херсонська	21
Івано-Франківська	16	Хмельницька	18
Київська	21	Черкаська	16
Кіровоградська	16	Чернівецька	16
Луганська	13	Чернігівська	16
Львівська	43	м. Київ	100

Другим фактором, що зумовлює високий рівень конкуренції на ринку освітніх послуг, вважаємо *зменшення кількості абітурієнтів*.

В Україні протягом з 1993 року по 2007 рік ми мали можливість спостерігати неспинний зріст чисельності студентів ЗВО. Так у 1993–1994 навчальному році на перший курс ЗВО III–IV рівнів акредитації було зараховано 170 тис. осіб, а в 2006–2007 навчальному році таких студентів було вже налічено 407,7 тис. осіб.

Така ситуація зумовила появу конкурентного середовища, щодо створення конкурсних пропозицій з обраних спеціалізацій під час вступу до закладів освіти. Якщо ми розглянемо попередні п'ять років і проаналізуємо рівень народжуваності дітей з 1999 року по 2001 рік, які є потенційними абітурієнтами, то стає зрозуміло, що саме в ці роки була демографічна криза низької народжуваності дітей в Україні. Тут встановлюється ситуація дефіциту абітурієнтів на ринку освітніх послуг країни, а заклади освіти

вимушені боротися за споживача послуги (вступника) і за фінансове забезпечення своєї діяльності.

Наступним, третім фактором, що спостерігається сьогодні, є зростання можливостей *отримати освіту за кордоном*. Серед країн, найбільш популярних для навчання українців є Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання від'їзду українців на навчання до закордонних університетів з 2009 по 2016 роки склала 176%. Якщо порівнювати два останні роки, то приріст складає майже 20% або ж 10 934 осіб. Причому 2/3 цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах [6]. За останніми даними, як офіційно повідомляє міністр закордонних справ Республіки Польщі, Яцек Чапутовіч, у 2019 році в Польщі навчається 40000 студентів українців [7].

Таким чином, зважаючи на те, що тренд останніх років на вступ у закордонні заклади освіти буде збережений, можна припустити, що у 2019–2020 навчальному році за кордоном навчатиметься щонайменше 75000 українських громадян.

Така тенденція визначає дуже негативну ситуацію при аналізі зовнішнього середовища на ринку освітніх послуг України. Вплив описаних вище факторів маємо враховувати при створенні планування розвитку навчального закладу на адаптивних засадах.

Проводячи дослідження, було вирішено продіагностувати також оцінку становища коледжу з боку різних фокус груп. В якості експериментального дослідження були обрані такі фокус-групи: інші коледжі і технікуми нашого міста (в освітньому середовищі – конкуренти); потенційні абітурієнти; випускники коледжу. Дослідження було вирішено провести методом опитування респондентів кожної фокус-групи.

При роботі з першою фокус-групою нами було поставлено завдання визначити, що наші колеги знають про наш навчальний заклад і його роботу. Ми склали п'ять простих питань, а саме:

1. Чи знають колеги про наш коледж;
2. Чи знайом перелік спеціальностей, за якими ведеться підготовка студентів в коледжі;
3. Чи відомо про успіхи в роботі наших викладачів та студентів;
4. Чи цікавляться наші колеги інформацією, що ми публікуємо на сайті;
5. Чи працюють наші випускники в їхніх закладах ЗФПО.

Після опитування ми отримали результати і склали діаграму позитивних відповідей, що представлена на рис. 2.

Рис. 2. Результати опитування (відповідь «так»)

Робота з наступною фокус-групою була проведена під час проведення Дня відкритих дверей з тими абітурієнтами, які приходили і цікавились вступом до нашого коледжу. Питання були складені прості, щоб отримати найбільш відверті відповіді, а саме:

1. Ви раніше чули про наш коледж;
2. Чи розглядаєте наш коледж як заклад для продовження Вашого навчання;
3. Ваші знайомі є студентами нашого коледжу;
4. Ваші майстри виробничого навчання закінчували наш заклад освіти;
5. Цікавились Ви інформацією про наш коледж на нашому сайті;

В результаті було опитано 78 респондентів і відповіді свідчать про те, що з боку наших потенційних споживачів освітньої послуги ведеться ще недостатня профорієнтаційна робота. На рис. 3 бачимо співвідношення позитивних і негативних відповідей респондентів загалом по опитуванню, а на рис. 4 представлений розподіл позитивних відповідей по сегментах заданих питань. Нажаль більшість з опитаних абітурієнтів несвідомо йдуть на День відкритих дверей, а вибір на вступ до навчального закладу роблять пізніше.

Рис. 3. Співвідношення відповідей «так/ні»

Рис. 4. Сегменти позитивних відповідей за питаннями

Робота з третьою фокус-групою, до якої увійшли наші випускники, була визначена навколо чотирьох питань про:

1. Чи є знання, вміння й навички, отримані в нашому коледжі, достатніми для вашої майбутньої професійної діяльності?

2. Чи достатній обсяг практичної підготовки закладено в освітню програму підготовки?

3. Запропонуйте декілька варіантів змін в освітньому процесі на Ваш вибір для покращення якості підготовки молодших спеціалістів?

4. Чи порадив би наш випускник товаришу навчатись в коледжі?

Всього було опитано 214 студентів-випускників коледжу. На питання 1 було запропоновано такі варіанти відповідей:

а) Так, повністю – 33,6%;

б) Переважно так – 55,6%,

в) Ні, оскільки доводиться самостійно шукати багато інформації – 9,3%,

г) Ваш варіант – 1,4%.

Результати опитування говорять про те, що зміни в роботі адміністративно-педагогічного складу потрібні, проте їх впровадження має бути адаптованим до співпраці викладач – студент.

На питання 2 було запропоновано такі варіанти відповідей:

а) Так – 48,6%;

б) Скоріше так, ніж ні – 30,4%,

в) Скоріше ні, ніж так – 10,3%,

г) Ні – 10,7%.

Отримані відповіді свідчать про те, що потрібно звертати увагу на формування змісту навчальних програм з коригуванням часу на практичну підготовку студентів.

На питання 3 було запропоновано такі варіанти відповідей:

а) Зміна навчального плану – 23,4%;

б) Зміна змісту дисциплін – 25,2%,

в) Удосконалення матеріально-технічної бази – 41,1%,

г) Розвиток культури спілкування між викладачами і студентами – 21,5%,

д) Ваш варіант – 0,9%.

Питання 3 показало, що більше уваги маємо приділити зміцненню та покращенню матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в коледжі. Але складна економічна ситуація поки що не дає можливості вплинути на фінансову складову нашої роботи.

На питання 4 було отримано такі варіанти відповідей:

а) Вступати однозначно – 47,7%;

б) Подумати, тому що спеціальність важка для опанування – 29,4%,

в) Обрати іншу спеціальність – 7,0%,

г) Не вступати – 10,3%.

Аналіз відповідей показує, що зміни в роботі коледжу потрібні, заклад необхідно розвивати та працювати на перспективу.

Проте є багато аспектів освітнього процесу, що потрібно враховувати при коригуванні та адаптивних змінах роботи закладу.

Результати цього опитування мають дуже важливе значення для оцінки конкурентоспроможності коледжу, тому що думка випускників є вагомим важелем у профорієнтаційній роботі нашого закладу. Деякі відповіді випускників нас надихнули на роботу, інші допомогли замислитись і внести адаптивні корективи у власну роботу і освітній процес в цілому.

Результатом проведення цього дослідження стала комплексна матриця оцінки середовища, у якому функціонує коледж, що розроблена за допомогою універсального методу – матриці SWOT-аналізу. Такий метод використовується у процесі стратегічного планування діяльності будь-якої організації і в тому числі закладу освіти. Всі результати даного аналізу були покладені в основу планування стратегічної програми розвитку коледжу на період наступних п'яти років.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Процес управління закладом освіти передбачає реалізацію цілей і актуальні напрями діяльності кожної складової педагогічного середовища закладу. Планування роботи коледжу проявляється у врахуванні системи факторів, що впливають на конкурентоспроможність закладу на ринку освітніх послуг. При адаптивному підході до процесу планування діяльності коледжу нами було проведено дослідження основних факторів впливу на створення перспективного плану розвитку закладу освіти.

Першим фактором впливу зовнішнього середовища на процес планування роботи закладу освіти визначаємо кількість конкурентоспроможних закладів на ринку освітніх послуг в нашій країні. Тут важливо враховувати не тільки кількість закладів освіти, а також їх рівні акредитації і підготовки студентів, географічне розташування.

Другим, не менш важливим фактором, вважаємо зменшення кількості потенціальних вступників до закладів освіти. Зниження демографічної кількості народжуваності в Україні має серйозні наслідки для розрахунку чисельності бажаючих навчатись та вступати до закладів освіти. А це означає, що кожен заклад освіти втрачає своїх потенційних споживачів послуги.

Третім фактором впливу на планування діяльності закладу освіти вважаємо відтік молоді з бажанням та можливістю отримати освіту за кордоном. Показники нашого дослідження показують негативну тенден-

цію конкурсних позицій вступу до закладів освіти України, з різким підвищенням студентства українського походження в інших країнах світу.

Проводячи дослідження факторів освітнього середовища коледжу через обрані три фокус-групи респондентів визначили, що створення плану роботи закладу освіти має враховувати адаптивну природу змін умов, в яких працює коледж. Адаптивні засади дозволять врахувати результати даного аналізу у плануванні стратегічної програми розвитку коледжу на наступні п'ять років.

Подальші дослідження стосуватимуться розгляду інструментарію визначення ступеня підготовки молодших спеціалістів сфери обслуговування на адаптивних засадах в контексті кваліметричного підходу.

Список бібліографічних посилань

1. Воробйова К.О. Визначення ефективних методів підвищення конкурентоспроможності вищого навчального закладу. *Академічний огляд*. 2016. № 1. С. 995–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2016_1_12. (дата звернення 10.06.2019)
2. Пашченко Н.И. Конкурентоспособность вузов и стратегия их деятельности в условиях региональной конкуренции: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.04. Уфа, 1999. 191 с.
3. Романова И.Б. Управление конкурентоспособностью высшего учебного заведения. Ульяновск: Средневолж. науч. центр, 2005. 137 с.
4. Кравченко К.В. Управління конкурентоспроможністю вищого навчального закладу. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archive/NN15/11kkvzn.pdf>. (дата звернення 15.08.2019)
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Стадний Є. А. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. *Аналітичний центр CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotyru> (дата звернення 15.04.2019)
7. У Польщі навчаються 40 тисяч українців. *Освіта за кордоном*. URL: <https://osvita.ua/abroad/64718/> (дата звернення 01.06.2019)

References

1. Vorobiova, K.O. (2016). Determination of effective methods of increasing the competitiveness of higher education institutions. *Academic Review*. 1. 995-100. Retrieved 10.06.2019, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2016_1_12.
2. Pashchenko, N.I. (1999). Competitiveness of universities and their strategy in the conditions of regional competition (PhD Dissertation). Ufa. 191 s.
3. Romanova, I.B. (2005). Competitiveness management of a higher education institution. Ulyanovsk: Middle Volga Scientific center. 137 p.
4. Kravchenko, KV Managing the competitiveness of higher education. Retrieved 15.08.2019, from <http://nvd.luguniv.edu.ua/archive/NN15/11kkvzn.pdf>.
5. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved 15.08.2019, from <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Stadnyi, Ye.A. Ukrainian students abroad: facts and stereotypes. Analytical Center CEDOS. Retrieved 15.04.2019, from <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotyru>.
7. 40,000 Ukrainians study in Poland. Education abroad. Retrieved 01.06.2019, from <https://osvita.ua/abroad/64718/>

SAVIELIEVA Tetiana,

graduate student,

Ukrainian Engineer and Pedagogical Academy

PLANNING OF THE LIFE OF PROFESSIONAL INSTITUTION HIGHER EDUCATION ON AN ADAPTIVE BASIS

Summary. Every year the situation of competition among educational institutions located in one city or regions established in the market of educational services. Colleges and technical schools are economic entities; therefore, they must ensure a competitive place among other educational institutions through the work planning on the basis of adaptability. Modern stage of education development in Ukraine is characterized by specific aggravation of competition in the market of educational services. The relevance of the article is in the study of the management process on adaptive principles in the institutions of vocational education.

The processes of educational reforming and the constant transformation in the work of educational institutions set the conditions for constant adaptation of work with applicants, students and the teaching staff. The new requirements for management of an institution of vocational education need a sound approach to plan a college or technical school activity based on creating a strategic development plan. Thus, the research on the competitiveness of educational institution is a necessary prerequisite for the process of planning activities based on adaptability.

The purpose of the article is to determine the factors of the external and internal context in the market of educational services which affect the activity of the institution of vocational education. The tasks are to clarify the issues of applying adaptive principles in the process of planning the activity of an educational institution. Vernadsky Kharkiv State Professional and Pedagogical College was selected as the basis for the experimental study. Research was conducted in two directions: theoretical work and practical research. Theoretical work was focused on the study of issues to clarify the meaning of the concept of "competitiveness of educational institutions". Practical research areas were also outlined and questionnaires were formed to obtain results. Observation has found that the college planning on the basis of adaptability allows increasing the popularity ratings among competing institutions of vocational education.

Keywords: work planning of an educational institution; competitiveness of an educational institution; demand-side factors for education service; market of educational services.

Одержано редакцією 15.11.2019
Прийнято до публікації 10.12.2019